

Bérbe vett nők, árucikként kezelt gyermekek

Az Emberi Méltóság Központ feladatának tekinti az emberi élet, a házasság és a család, továbbá minden ember méltóságának védelmét. Állásfoglalásunkban felfedjük a bérnyaság intézményének visszasságait, ezen gyakorlat hatásait az anyára, a gyermekre és az egész társadalomra. A bérnyaság gyakorlata szemben áll az alapvető emberi jogokkal. Az anyai méh "bérbe adásának" széleskörű legalizálása az emberi jogok megsértésének elterjedését vonja magával.

Bérnyaság: úton az emberi méltóság és az emberi jogok eltiprása felé

A bérnyaság alatt olyan megegyezést értünk a megbízó fél és a nő (béranya) között, amely értelmében a béranya kihordja, és röviddel a szülést követően a megbízónak átadja az újszülöttet. A bérnyaság gyakorlata súlyos aggodalomra ad okot mind az újszülött, mind a béranya emberi méltóságát és alapvető emberi jogait illetően.

A béranya tekintetében **a bérnyaság gyakorlata sérti az önrendelkezés jogát**, mivel a teste és személye mások akaratának van alárendelve a béranya megállapodás értelmében. Ezen megállapodások tartalma esetenként nehezen értelmezhető. **A nőt eltárgyasítja, és termékenységét árucikké silányítja**, pénzszerzés vagy más ellenérték fejében kihasználja. Fizikai és lelki jóléte a szerződő fél kívánságainak van alárendelve. A szegénység, a jövedelemszerzés lehetőségeinek hiánya, a diszkrimináció és egyéb gazdasági tényezők taszítják a gyengébbik nem képviselőit a béranyák szerepébe. Ezek a tényezők megkérdőjelezzik a béranyák hozzájárulásának „valódiságát” az egyébként is kiegyensúlyozatlan erőviszonyok között.

További szempont, hogy **a béranya szerződések árucikké alacsonyítják a gyermeket**, akit a „béranyák piacán” árulnak, legálisan vagy illegálisan, vagy van mögötte pénzmozgás, vagy nincs. Minden béranya megállapodásra igaz, hogy a gyermekről az anya az előzetes terv értelmében lemond, hogy átadja a szerződő

félnek. Ezzel a lépéssel a gyermek nemcsak a szülőanyát veszíti el, hanem ki lesz téve a hontalanság veszélyének és szembesül annak lehetőségével, hogy a szerződő fél végül visszautasítja.¹ A béranyaságról szóló megállapodások megtagadják a gyermektől a genetikai identitásához való jogát. Az így fogant gyermekek sohasem ismerhetik meg a szülőanyjukat vagy biológiai szüleiket, ha sperma- vagy petesejt adományozás előzte meg a beültetést.² Ezekről a gyermekektől megvonják azt a jogukat is, hogy megismerjék vagy kapcsolatban legyenek a szülőanyával, vagy inkább biológiai szülővel^{3 4}. **A béranya szerződések alárendelik a gyermek jogait a felek szerződésben lefektetett kívánságainak, háttérbe szorítják a biológiai anyával és vér szerinti családdal való kapcsolattartást, ellehetetlenül a biológiai családban való nevelkedést. A béranyával kötött szerződések lényegükben fakadóan szintén aláássák a gyermek családtagokhoz való jogát és identitásához való jogát.**

Jelenleg nem áll rendelkezésre elegendő információ a béranyával kötött megállapodások hatásáról az így módon született gyermekek életében, vagy a béranyaság lelki és fizikai kockázatairól. Ugyanakkor a bizonyítékok egyre inkább rávilágítanak arra, hogy az anya és a születendő gyermek között már a várandósság legelső szakaszában elkezd épülni a kapcsolat⁵. Emellett azt is bebizonyították már, hogy a gyermek lelkiállapota romlik, ha a szülést követően rögtön elszakítják az anyától. Ebben a helyzetben a gyermekeket szándékosan megvonják az anyai szoptatásból fakadó előnyöktől is. A béranyának jelentkező

---

¹Az állampolgársághoz való jog minden embert megillet. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 15. cikke kimondja: „1. Minden személynek joga van valamely állampolgársághoz. 2. Senkit sem lehet sem állampolgárságától, sem állampolgársága megváltoztatásának jogától önkényesen megfosztani.” A Politikai és Polgári Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 24. cikke alapján: „1. Minden gyermeknek fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyonra, vagy születésre való tekintet nélkül joga van arra a védelemre, amelyet őt kiskorú állapota folytán a családja, a társadalom és az állam részéről megilleti. 2. Minden gyermeket közvetlenül születése után anyakönyveztetni kell és nevet kell neki adni. 3. Minden gyermeknek joga van arra, hogy állampolgárságot szerezzen.”

²Lásd például Jenifer Ludden, 'Donor-Conceived Children Seek Missing Identities' (NPR, 18 September 2011) <<http://www.npr.org/2011/09/18/140477014/donor-conceived-children-seek-missing-identities>> megtekintve 2016. április 11. vagy Donorchildren.com, 'Worldwide community connecting sperm / egg / embryo donor conceived people, donors, and parents of donor children' (Donorchildren, 2013) <<http://www.donorchildren.com/>>.

³ Az ENSZ Gyermek jogairól szóló egyezménye 9. cikke (3) kimondja: „Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, kivéve, ha ez a gyermek mindenképp felett álló érdekeivel ellenkezik.” https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99100064.TV

⁴ A (nyílt) örökbefogadások szabályozása lehetővé teszi, hogy a gyermek ismerje, vagy később megismerje a biológiai szüleit.

⁵ Lásd például Jiří Winkler, 'Maternal bonding in pregnancy' [2000] 139(1) Časopis Lékařů českých 5-8.

nők zöme társadalmi szempontból kiszolgáltatott helyzetből érkezik, általában alacsony iskolázottak, és anyagilag másoktól függnek. **Az anyagiakkal küzdő nőknek nincs valódi döntési szabadságuk, vagy az anyagi különbségeket tekintve nem egyenrangúak a béranyákat alkalmazó felekkel.** Nem feledkezhetünk meg a béranyák további gyermekeiről sem. Egy esettanulmány szerint, melyben egy béranyával beszélgettek, a béranya vér szerinti fia a várandósság alatt megkérdezte: „Nem kell a pénz, megtarthatnánk inkább a kisöcsémet?”⁶. A gyerekek nem rendelkeznek azzal a képességgel, hogy megértsék, édesanyjuk miért adja oda a testvérüket. Nincs elég bizonyíték arra nézve, hogy **milyen hatást gyakorol a béranyaság a béranya további gyermekeire a családban.**

A béranyaság, nem úgy, mint az örökbefogadás, nem old fel egy nem kívánt helyzetet, hanem szándékosan újabb nehézséget kreál, aláásva ezzel a gyermek méltóságát és emberi jogait, amellyel további mentális, fizikai, szociális vagy egyéb kockázatnak teszik ki. **Az örökbefogadásokkal ellentétben a béranya szerződések esetében nem léteznek azok az ellenőrző folyamatok, melyek megállapítanák a megbízók alkalmasságát a gyermeknevelésre.** Ezzel a gyermeket további kockázatnak teszik ki.

Törekvések a béranyaság nemzetközi szabályozására

Egy, a béranyaságot szabályozó nemzetközi egyezmény ütközne a már korábban elfogadott emberi jogi dokumentumokkal. Például, az 1993-ban elfogadott, 2005-ben ratifikált **Hágai Egyezmény**, amely szabályozza a gyermekek nemzetközi örökbefogadását, és amely **minden nemű juttatást tilt az örökbefogadások terén.**⁷ Ezen Egyezmény cikkei többek közt azt is tiltják, hogy az anya a szülést megelőzően beleegyezzen, hogy lemond a gyermekéről. Az ENSZ Rabszolgaságra vonatkozó egyezménye tiltja, hogy bárki egy másik személy felett „részleges vagy teljes tulajdonjogot gyakoroljon”.⁸ A Gyermek jogairól szóló egyezmény kimondja, hogy a gyermeknek joga van ahhoz, hogy a szülei neveljék,⁹ tiltja a gyermek elválasztását a szülőktől akaratuk ellenére,¹⁰ tiltja továbbá a

---

6Lásd Darnovsky Marcy és Beeson Diane, 'Global surrogacy practices' [2014] 601(Xx) ISS Working Paper Series / General Series <<http://repub.eur.nl/pub/77402>> megtekintve 2016. április 11

7 A gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló egyezmény, https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0500080.TV

8 Az ENSZ Rabszolgaságra vonatkozó egyezménye, http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=453.793

9 https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99100064.TV A Gyermek jogairól szóló Egyezmény, 7. cikk

10 https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99100064.TV A Gyermek jogairól szóló Egyezmény, 9. cikk (1).

gyermek eladásának és kereskedelmének minden formáját¹¹. A bérnyaságot többek között szintén tiltja a Gyermek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv;¹² a Nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló egyezmény (CEDAW);¹³ a Nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményt kiegészítő emberkereskedelem elleni jegyzőkönyv;¹⁴ az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló egyezménye;¹⁵ és az Európa Tanács Emberkereskedelem elleni fellépésről szóló egyezménye¹⁶. Természetéből fakadóan a bérnyaság szemben áll az emberi méltósággal. Nem meglepő tehát, hogy az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a fent említett emberi jogi dokumentumok szintén tiltják a bérnyaság gyakorlatát.¹⁷

Jog és emberi méltóság

A jogi szabályozás nem az elsődleges kérdés a bérnyaságot illetően. Ha csupán jogi szempontból vizsgáljuk a kérdést, és figyelmen kívül hagyjuk az emberi méltóság veszélyeztetettségét, hibás a megközelítésünk. **A bérnyaság törvényi szabályozása egy olyan kultúrát alakít ki, melyben a női test áruba bocsátása elfogadható, és a gyermek árucikként történő kezelése további emberi jogi túlkapaszkodásokhoz és az emberi méltóság eltérítéséhez vezet.**

---

11 https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99100064.TV A Gyermek jogairól szóló Egyezmény, 35. cikk.

12 Gyermek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv, 2. cikk. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=126241.182029

13 Nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló egyezmény, 3. és 6. cikk. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=98200010.TVR

14 Nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményt kiegészítő emberkereskedelem elleni jegyzőkönyv 2. és 3. cikk. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/united_nations_protocol_on_thb_en_4.pdf

15 Az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló egyezménye, 21. cikk. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0200006.TV

16 Az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni Fellépésről szóló Egyezménye, https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1300018.tv

17 Emberi jogok Egyetemes Nyilatkozata, Preambulum. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf

Ebben a tekintetben párhuzamot lehet vonni a prostitúcióval. Tudományosan alátámasztott tény, hogy a prostitúció szabályozása nem csökkentette a nemi erőszak és az emberkereskedelem előfordulását. Sőt, azokban az országokban, melyek így cselekedtek, „nagyobb számban fordul elő az emberkereskedelem, mint azokban, ahol a prostitúció tiltott”, ugyanakkor a prostitúció betiltásának „eredményeként a prostitúció piaca összezsugorodott és az emberkereskedelem is csökkent”.¹⁸

Ajánlások

Minden nemzetközi szervezetnek figyelembe kell vennie az államok szuverenitását a béranyaság intézményének szabályozásában, emellett nem hagyhatják figyelmen kívül az emberi jogok és az emberi méltóság védelmét. Ennek érdekében:

- Ismerjék el és erősítsék meg a tagállamok jogát annak érdekében, hogy visszautasítsák más országok ítéleteit vagy követelését a béranya megállapodásokból származó szülői jogok elismerésére.
- Engedélyezzék az erre készen álló tagállamokat a nemzetközi örökbefogadások bonyolítására a béranyáktól származó gyermekek részére a gyermek elsődleges érdeke alapján.
- Egyértelműen támogassák a nemzetközi örökbefogadások előmozdítását a béranyától származó gyermekek részére, mely családalapítási forma erkölcsi szempontból leginkább szolgálja a gyermek javát.

Béranyától született gyermekek örökbefogadása

A béranya megállapodások eredményeként születendő gyermekeket örökbefogadó szülőknek kellene örökbe fogadni, hiszen ez szolgálja a gyermek elsődleges érdekeit. Egyértelmű, hogy a gyermekre árucikként tekintő szerződő felek teszik ki a gyermeket a hontalanság, a szülői felügyelet hiánya vagy a mentális egészségi kockázatoknak. Bár elképzelhető az az érvelés, miszerint ezek az előre tervezett gyermekek a szerződő felekhez tartoznak, akik „megállapodást kötöttek rá”, ezek a gyerekek mégsem alakítanak ki semmilyen érzelmi

---

18 <https://journalistsresource.org/studies/international/human-rights/legalized-prostitution-human-trafficking-inflows>

kapcsolatot a szerződő felekkel a várandósság ideje alatt. Ez a gyenge lábakon álló érv nem támasztja alá a gyermek elsődleges érdekét. Ugyanakkor az örökbefogadó szülők alapos alkalmassági vizsgálaton és képzésen vesznek részt, mielőtt örökbefogadásra alkalmasnak nyilvánítanak őket, míg ugyanez nem mondható el a béranya megállapodást kötő felekről.

Végül, de nem utolsó sorban meg kell vizsgálni súlyos pénzügyi büntetés kiszabásának lehetőségét a béranya megállapodásokat előmozdító szervekre, mint például a közvetítő ügynökségek, kórházak, ügyvédek, orvosok. Ezek a büntetések várhatóan eltántorító hatással lesznek a béranya-közvetítő tevékenységre, egyben összhangban állnak az Európa Tanács véleményével, melyet nemrégiben bizottsági szinten alakítottak ki, a béranyaság szabályozásáról szóló jelentés elutasításával.¹⁹ Az Európai Parlament szintén kemény szavakkal utasította el a béranyaság gyakorlatát:

*115. „elítéli a béranyaság gyakorlatát, amely aláássa a nők emberi méltóságát, mivel testüket és annak reprodukív funkcióit árucikként használja; úgy véli, hogy be kell tiltani és az emberi jogi eszközökben sürgősen kezelni kell a terhességi béranyaságot, amely reprodukív kizsákmányolást és az emberi test pénzügyi vagy egyéb haszonszerzésre való használatát foglalja magában, különösen a fejlődő országban élő, kiszolgáltatott nők esetén”.*²⁰

Zárszó

Mind egyéni és közösségi, mind hazai és nemzetközi szinten kötelességünk az emberi jogok és az emberi méltóság védelme, melyet az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata is megfogalmaz: „Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell, hogy viseltessenek.”²¹ A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya is hasonló gondolatokkal indul: „az emberi

---

¹⁹ <https://adfinternational.org/detailspages/press-release-details/rejection-of-surrogacy-report-is-a-win-for-human-rights>.

²⁰ Az Európai Parlament 2015. december 17-i állásfoglalása „Az emberi jogok és a demokrácia helyzete a világban” című 2014. évi éves jelentésről és az Európai Unió ezzel kapcsolatos politikájáról (2015/2229(INI)) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0470+0+DOC+XML+V0//HU>

közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak az elismerése a szabadság, az igazságosság és a világbéke alapja”.²² A civil életünkben, politikai döntéseinkben és gyermekeink nevelésében ezt az irányt kell követnünk. A bérnyaság eltörlése felé kell haladnunk ahelyett, hogy a nőket reprodukív szolgáltatások nyújtására használnánk, vagy a gyermeket árucikké alacsonyító intézmény szabályozását dolgoznánk ki.

Frivaldszky Edit

Igazgató

Emberi Méltóság Központ

---

21 Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 1. cikk.

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf

22 Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=97600008.TVR